

РЕЦЕНЗИЯ

По конкурса за получаване на научно звание доцент

По научната специалност 05.04.17 Български език

Кандидат: д-р Иван Георгиев Илиев

Рецензент: доц. д-р Ивона Карачорова

Единствен кандидат по обявения конкурс за доцент по научната специалност 05.04.17 Български език е асистент д-р Иван Георгиев Илиев. Той завършва специалност Българска филология във ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ през 1994 г. Следва преквалификация по английски език /1989 г./ и магистратура по английски език и методика /2004 г./ в ПУ „Паисий Хилендарски“. От 1999 г. работи като асистент по старобългарски език и история на българския език във филиал Кърджали на същия университет. През периода 2006-2009 г. е лектор по български език в Университета за чужди езици в Сеул, Южна Корея.

Участникът в конкурса представя за рецензиране по научната специалност 4 книги /1 в съавторство/, 38 научни публикации /6 от тях в чуждестранни издания/ и хабилитационен труд.

Безспорно централно място в кръга на изследователските интереси на д-р Иван Илиев заемат изследванията върху относителните местоимения в българския език. На тяхното проучване в синхронен и диахронен план са посветени значителна част от публикациите на Илиев.

Обобщение на дългогодишните му занимания с проблемите на релативността е представеният от него хабилитационен труд „Исторически развой на българските относителни местоимения“ /529 с./. В първата част на този сериозен труд се прави съпоставка между релативност и атрибуция. Разглежда се системата от средства за изразяване на релативността, като се определя мястото на относителните местоимения в нея. Авторът прави това в широк общолингвистичен план, с използване на примери от различни езици - не само субектно-обектните, но и пасивните и ергативните. С такива примери /от китайски, турски, тагалски и др./ доказва, че невинаги релативизация и атрибуция са две различни неща. Илиев стига до извода, че всяка езикова типология има характерен начин за образуване на релативни фрази /прилагане

на фрази, използване на спомагателна морфема, въвеждане на спомагателна дума/, но това не изключва използването на някои други начини. Направени са няколко вида класификации на относителните местоимения по различни показатели: по семантика, формална, според принадлежност към определена част на речта, според отношението модалност-немодалност. В отделни глави се разглежда историята на различните видове показателни местоимения – за лица и предмети, за признаци, за размер, за количество, за притежание. За всяко от тях се дава пълна парадигма и се проследяват регистрирани форми в старобългарски и среднобългарски паметници, в новобългарски и в диалектите, както и в съвременните славянски езици. Проследен е и развоят на сравнително рядко споменаваните досега местоимения от неутрален среден род, изразявани с форми на други местоименни подвидове и от наречия, както и на псевдоместоименията, произлезли най-често от стари относителни наречия. Особено място е отделено на относителните форманти /модални разширители/, които са възникнали като изразители на някаква модална функция. Наред с традиционно познатите –же, -жъ, -жъдо, аще, -что, -то, -со, -но се поставят и редица други: убо, бо, любо, ли, къто, как. Обръща се внимание и на разширителите от глаголен произход – било, буди, би, ще, ке, което не е правено досега. Анализира се тяхната съчетаемост, както и мястото им. Изследват се вероятните причини за появата на общите релативи, както и произходът на релативите въобще и процесите на замяна на едни форми с други.

Проблеми на относителността се проучват и в отделни статии, които представят в преработен и разгърнат вариант части от реабилитационния труд. В някои от тях темата е изследвана в нов, неприсъстващ в реабилитацията аспект. Отделни статии са посветени на различните видове относителни местоимения в българския език – за притежание, за размер, за количество. Авторът разработва и проблема за произхода на относителните местоимения, общите им форми /общите релативи/, разглежда и „относително“-модалните разширители при тях. В повечето случаи проблемите на относителните местоимения са разгледани в развой – тези за лица и предмети, среднобългарските и новобългарските застъпници на якъже, якаже, якоже, синонимните употреби в новобългарски, свързани със старобългарските якоже, еже и еликоже, особеностите при употребата на дето с предлози. Илиев изследва проблеми, свързани с релативността у някои автори, както и в отделни ръкописи – относителната модална употреба у Евтимий Търновски и Григорий Цамблак, както и относителните местоимения и наречия в Лаврентиевия сборник.

Докторската дисертация на Иван Илиев е на тема „Епитетът в старобългарската книжнина от 14-15 век“. Тя представява първото цялостно изследване на епитета през определен период на българската литература. Въз основа на материал от произведения на седем автори от Търновската книжовна школа и нейни последователи се изследва семантиката, стилистиката, словообразуването на епитетите, както и връзката им с исихастката доктрина. Прави се подробна класификация на епитетите от периода. Дисертацията е издадена като книга под заглавие „Епитетът в славянобългарската агиография от 14-15 век“ /Пловдив, 2005/. Някои от проблемите на епитетите в житията и похвалните слова от 14-15 в. се разглеждат в отделни статии – епитетите-символи, както и някои словообразователни въпроси – представките, с които се образуват, както и епитетите-прилагателни, образувани с наставка - ън. Разгледани са и епитетите за св. Иван Рилски в старобългарските жития.

Ив. Илиев има публикации по различни проблеми на старата българска книжовност и историята на българския език. Той разчита и публикува новооткрит надпис върху оловна плочка – заклинание за прогонване на зли духове /нежити/, намерен в Кърджалийско. Изследва бройните числителни в житията и похвалните слова на Патриарх Евтимий. Установява стилистично редуване на местоимения в текста на Лаврентиевия сборник. Безспорно интерес представлява статията «Принос към българския исторически фразарий». В нея вероятно за пръв път се изследват в диахрония фрази от всекидневното общуване /Как се казваш? На колко си години?/ върху материал от средновековните паметници и съвременните диалекти. Разгледани са начините за изразяване на въпроси за причина и/или цел в старобългарския език, отношението им един към друг и към гръцките съответствия, както и по-нататъшната им съдба в развоя на българския език.

Илиев проявява трайни интереси и към проблемите на диалектологията. Той обобщава постигнатото в областта на изучаването на източнородопските диалекти, като ревизира досегашните класификации на родопските диалекти и набелязва за проучване редица микродиалекти от Източните Родопи като припешки, дранговски, дарецки. Интересът към източнородопските говори продължава с проучването на малко познатия говор на с. Припек, Джебелско /съвместно с Хр. Тончева/. В статията се разширява информацията за фонетичния му, морфологичен и лексикален облик, както и някои синтактични особености. Предстои разширяването на работата върху говора и написването /отново в съавторство с Хр. Тончева/ на монография за говора на селото.

Илиев е написал и отзив за книгата за селото, която е определил като текст между популярното четиво и диалектоложкото описание.

Впечатляваща е широтата на езиковедските и общофилологическите интереси в научната продукция на Ив. Илиев. Той изказва мнението си за названието на източнобалканските /българските/ славяни, както и за това на едно от седемте славянски плмена. Интересни са разсъжденията му за мястото на българите и българския език на Балканите. Изследва и случаи на антропонимическа метонимия в българския език. Ив. Илиев взема отношение към написаното за названието, езика и произхода на българите мохамедани в «Енциклопедия на световните малцинства». Установява приликите и разликите между българи и хървати по отношение на възприемането и тълкуването на историята и народностния произход през Възраждането и в наши дни. Занимава се и с появата и съществуването на отделни изрази. Разглежда употребата на изрази от типа «Де та тебе?» = «Къде си?» и търси причините за възникването им. Интересно е сравнението на употребата на славянския израз *всѣдovati чисто-* говоря чисто в Методиевото житие от 9 в. и в съвременните югоизточни български родопски говори.

В научната продукция на Ив. Илиев прави впечатление привеждането на съпоставителен материал от други езици, с някои от които си служи свободно. Отделно изследване е посветено на паралели между някои български и западнославянски анафорични и модални местоименни форми.

Част от разгледаните публикувани статии са включени в сборника «Езиковедски опити» /2006/. В него има и две непубликувани дотогава статии. Едната е споменатото изследване на относителните местоимения и наречия в Лаврентиевия сборник. Другата е посветена на развоя на вътрешните допълнения /от типа лов ловити/ в българския анализира интересен илюстративен материал.

В книгата си «Падеж и вокативност» /Пловдив, 2007/ Ив. Илиев включва три езиковедски етюда. В първия той доразвива своите разсъждения за произхода и същността на вътрешните допълнения и подлози. Подробно разглежда и свързаните с тях общолингвистични категории падеж и езикова типология. Според него в много случаи терминът падеж се използва неправилно, като синоним на граматична категория. Тук Илиев прави и анализ на различните езикови типологии, доразвит в разгледания по-горе хабилитационен труд. Подробно е разгледан процесът на формиране на индоевропейската падежна система. В тази връзка са анализирани и

някои езикови архаизми, между които и тавтологичните подлози и допълнения, съхранени в старобългарски текстове, съвременния български език, диалектите, народните песни, както и в други славянски езици. Вторият етюд е посветен на вокатива, разглеждан от Ив. Илиев като отделна граматична категория, а не като падеж. Проследява се развоят му при прилагателните имена в българския език, в резултат на което се стига до нормата на вокативността в съвременния български език. Във фолклорни текстове авторът открива и други начини за нейното изразяване. В последния етюд от книгата Ив. Илиев разглежда форми като баби-бабин, лели-лелин, които обяснява като далечна последица от липсата на разлики между съществително и прилагателно в индоевропейския праезик. Той разглежда тези обръщения, изразяващи роднински отношения, в няколко групи и проследява тяхното развитие, за да стигне до днешното разнообразие на форми.

В момента авторът работи по съставянето на първия българско-старобългарски речник, с помощта на който ще могат да се търсят старобългарските съответствия на думите в съвременния български език.

Иван Илиев е участвал в научни конференции в страната – национални и с международно участие, както и в чужбина, между които няколко поредни години в годишните конференции на Корейската асоциация за изследване на Централна и Източна Европа и Балканите.

Иван Илиев има над 10 години преподавателски стаж като асистент по старобългарски език и историческа граматика в Пловдивския университет – филиал Кърджали. Преподавал е български език като лектор в Университета за чужди езици в Сеул, Южна Корея. Там той в съавторство с У. Ким написва и издава учебник „Български език за корейци” /2009 г./. В две статии е разгледал разглеждат постиженията палеославистиката и българистиката в някои азиатски страни.

Публикациите на Ив. Илиев са отпечатани в сериозни наши и чужди издания. Регистрирал е седем цитирания.

В заключение ще отбележа, че Иван Илиев се представя в конкурса за доцент по научната специалност 05.04.17 Български език със сериозна научна продукция и педагогически стаж. Той е изграден учен с широки интереси и богата обща и професионална култура. Всичко това ми дава основание убедено да предложа на уважаемото жури да присъди на Иван Илиев научната степен „доцент”.

Доц. д-р Ивона Карачорова

